

- POSTI, LAURI 1942: *Grundzüge der livischen Lautgeschichte*. Akademische Abhandlung. Helsinki.
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RITTER, RALF-PETER 1993: *Studien zu den ältesten germanischen Entlehnungen im Ostseefinnischen*. Opuscula Fenno-ugrica Gottingensia V. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami Languages. An introduction*. Käräsjoška: Davvi Girji.
- SETÄLÄ, EMIL NESTOR 1913: Bibliographisches verzeichnis der in der literatur behandelten älteren germanischen bestadteile in den ostseefinnischen sprachen. – *FUF* 13 s. 345–475.
- SMOCZYŃSKI, WOJCIECH 2007: *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Uniwersytet Wileński, Wydział Filologiczny, Wilno.
- SUST = Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- THOMSEN, VILHELM 1869: *Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske. En sproghistorisk undersøgelse*. København: Den Gyldendalske boghandel.
- 1890: *Berøringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) sprog: en sproghistorisk undersøgelse*. København: Blanco Lunos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VABA, LEMBIT 1997: Über die baltische Herkunft des ostseefinnischen rampa-Stammes. – *Linguistica Uralica* XXXIII s. 281–283.
- 1998: Die Rolle des altpreussischen Sprachmaterials in etymologischen Untersuchungen ostseefinnischer Baltismen. – Wojciech Smoczyński (toim.), *Colloquium Pruthenicum secundum. Papers from the Second International Conference on Old Prussian held in Mogilany near Kraków, October 3rd-6th 1996* s. 177–85. Kraków: Kraków Universitas.

Suomen ja ruotsin kielipolitiikkaa ja kielipolitiikan teoriaa kansainväliselle yleisölle

Mia Halonen, Pasi Ihalainen & Taina Saarinén (toim.): *Language policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Multilingual Matters 157. Bristol: Multilingual Matters 2015. 266 s. ISBN-13: 978-1-78309-270-3.

Kielipolitiikka on sekä käytännön toimintana että tutkimusaiheena monella tapaa ajankohtainen niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Mia Halosen, Pasi Ihalaisen ja Taina Saarinénin toimittama kirja *Language policies in Finland and Sweden: Interdisciplinary and multi-sited comparisons* on monitieteinen puheenvuoro ennen kaikkea kansainväliseen kielipoli-

tiikan tutkimukseen. Tässä se poikkeaa esimerkiksi viisi vuotta aiemmin julkaisusta *Kielellä on merkitystä* -artikkelikokoelmasta (Lappalainen, Sorjonen & Vilkuna toim. 2010; ks. myös Tammelin-Laine 2012), joka oli suunnattu suomalaisille lukijoille ja tarkoitettu myös oppi- ja tietokirjaksi muidenkin kuin tutkijoiden käyttöön.

Language policies in Finland and Sweden -kirjan tavoitteet ovat ensisijaisesti teoreettis-metodologisia; teorian ja metodien testaamiseen käytetyt empiiriset tapaukset ovat Suomesta ja Ruotsista. Toimittajat ja kirjoittajat ovat kirjan alussa olevan tekijäesittelyn mukaan

kielitieteilijöitä, historioitsijoita ja etnologeja. Toimittajista jokainen ja muista kirjoittajista kuusi työskentelee Jyväskylän yliopistossa; lisäksi neljä kirjoittajaa toimii Göteborgin, Tukholman tai Helsingin yliopistossa tai Åbo Akademiassa. Epilogiksi nimetyn päätösluvun kirjoittaja Muiris Ó Laoire puolestaan on erikoistunut kielienopetukseen, kielipoliittikaan ja monikielisyyteen ja työskennellyt Uudessa-Seelannissa ja Irlannissa.

Kirjan aloittaa toimittajien kirjoittama teoreettis-metodologinen johdanto. Sitä seuraa kaksi neljästä empiirisestä tapaus-tutkimuksesta koostuvaa temaattista jaksoa: *Languages policies in parliaments, legislation and the media* ja *Individuals as constructors and reflectors of language policies*. Näitä seuraavassa epilogissa teos asetetaan kielipoliittisen tutkimuksen kontekstiin ja arvioidaan erityisesti sen teoreettis-metodologista antia. Rakenteeltaan kirja on siis varsin symmetrinen. Muutenkin se on tavoitteellisesti toimitettu kokonaisuus eikä kirjoittajien suurehkosta määrästä ja erilaisista taustoista huolimatta vain yksittäisten artikkelien kokoelma. Yhtenäisyyttä tuo ennen muuta yhteinen teoreettinen viitekehys mutta myös se, että empiiriset tapaukset sijoittuvat naapurimaihin, joilla on pitkä yhteinen historia ja läheiset keskinäiset suhteet. Teoksen yhtenäisyyttä lisää myös se, että kielipoliittikan eri alueista keskittään kielen asemaan ja kielikoulutuspolitiikkaan.

Nexus ja henkilöitynyt historia

Toimittajien (ja koko teoksen) teoreettinen pääväittäjä on, että kielipoliittikka on luonteeltaan olennaisesti monipaikkaista ja -aikaista (*multi-sited*). Kielipoliittikka asettuu ajalliselle (horisontaaliselle) ja paikalliselle (vertikaaliselle) jatkumolle. Tämä ei tarkoita vain sitä, että kielipoliittisia keskusteluja käydään samaan aikaan eri paikoissa, vaan myös sitä,

että erilaiset historialliset kehityskulut yhtyvät jossain ajassa ja paikassa (s. 17). Tällaisesta ajallisesta ja paikallisesta yhtymäkohdasta toimittajat käyttävät Scollonilta ja Scollonilta (2004) omaksumaansa käsitettä *nexus*. Neksuksen idea on toimittajien mukaan kirjoittajille ennen muuta inspiraation lähde, eikä kirjan empiirisissä artikkeleissa sovelleta eikä ole tarkoitukseen soveltaa Scollonin ja Scollonin neksusanalyysejä sellaisenaan (s. 17). Sen sijaan artikkeleissa tavallisimmin käytetty metodi on diskurssianalyysi.

Myös kirjan toinen keskeinen käsite *historical body* on peräisin Scollonilta ja Scollonilta. Se tarkoittaa kunkin toimijan siihenastista historiaa, kuten henkilökohtaisia kokemuksia, uskomuksia ja asenteita, mutta myös toimijan tavoitteita (Scollon & Scollon 2004: 13, 46). Käsitteelle ei tietääkseni ole vakiintunutta suomenkielistä nimitystä, mutta sen voi suomentaa esimerkiksi *henkilöityneeksi historiaksi* tai *henkilöön säilytyneeksi historiaksi* (kuten kirjan toimittaja Mia Halonen teki esitellessään teosta Kotimaisten kielten keskuksessa 28.4.2015). Henkilöityneen historian käsitteen avulla kirjassa tulkitaan ja selitetään kielipoliittisten toimijoiden vaikuttimia ja vaikutusmahdollisuuksia.

Kielipoliittikkaa lainsäädännön ja median diskursseissa

Ensimmäisessä temaattisessa jaksossa näkökulma on makrotasolla, valtakunnallisessa kieli- ja kielikoulutuspolitiikassa. Jakson aloittavassa artikkelissa Pasi Ihalainen ja Taina Saarinen vertailevat, miten käsitteet *kieli*, *kansallinen* ja *vähemmistö* on konstruoitu Suomen ja Ruotsin vuosien 1998–2009 lainsäädäntödiskursseissa, joita he analysoivat perustus- ja kielilaeista, lakiehdotuksista käsittelevistä parlamenttikeskusteluista sekä hallitusohjelmista. Heidän mukaansa Ruotsin lainsäädäntödiskurssissa vallitsee

laaja yksimielisyyttä siitä, että ruotsin kieli on demokratian ja yksilön yhteiskuntaan osallistumisen edellytys ja että ruotsin kielen muita kieliä parempi asema on siksi perusteltu.

Suomen lainsäädäntödiskursseissa taas – riippumatta keskustelijoiden henkilöityneestä historiasta, kuten äidinkielestä tai puoluekannasta – kansalliskielet suomi ja ruotsi esiintyvät ainoana ”omina kielinä” (”äidinkielenä”, vaikka sanaa *äidinkieli* ei lainsäädännössä käytetä). Ruotsinkieliset esiintyvät analysoituissa diskursseissa myös ainoana nimenomaan kielellisenä vähemmistönä, kun taas muiden kielten puhujiin viitataan etnisinä ryhminä. Ihalainen ja Saarinen toteavatkin, että ruotsin kieli tuntuu valtaavan huomattavan diskurssiivisen alan Suomen monikielisyyskeskustelusta (s. 52).

Seuraavassa artikkelissa kansalliskieliteemaa jatketaan kielikoulutuspolitiikan analysoinnilla. Sally Boyd ja Åsa Palviainen analysoivat keskustelua, jota vuonna 2011 käytiin Suomen lehdistössä ajatuksesta perustaa Suomeen kaksikielisiä (suomen- ja ruotsinkielisiä) kouluja. He jakavat keskustelijat säilyttäjiin, jotka vastustivat mahdollisuutta kaksikielisiin kouluihin, ja idealisteihin, jotka olisivat olleet valmiita ainakin kokeilemaan myös kaksikielisiä kouluja. Tutkijat ottavat analyysissaan huomioon keskustelijoiden henkilöityneen historian siltä osin kuin keskustelija nostaa sen itse esiin, se on yleisesti tiedossa tai sillä on merkittävä vaikutus muihin keskustelijoihin. Esimerkiksi keskustelun aloittanut Maria Wetterstrand on tunnettu ruotsinkielinen ruotsalainen poliitikko, joka argumentoi kaksikielisten koulujen puolesta kaksikielisten lasten äitinä ja Tukholman kaksikielisestä koulusta saamansa myönteisen kokemuksen perusteella. (S. 59.)

Mika Lähteenmäen ja Sari Pöyhösen aiheena ovat Suomen venäjänkielisen väestön kielelliset oikeudet, joita he ver-

taavat ruotsinkielisten oikeuksiin. Tämä on kirjan artikkeleista ainoa, jonka keskiössä on muu kieli kuin suomi tai ruotsi. Lähteenmäki ja Pöyhönen analysoivat, miten venäjän kieli ja sen puhujat esitetään Suomen ja Euroopan neuvoston asiakirjoissa 1999–2012 (raporteissa, jotka Suomen hallitus on antanut Euroopan neuvostolle kielellisten oikeuksien toteutumisesta Suomessa, ja neuvoston Suomelle antamissa huomautuksissa) sekä Venäjän valtion samanaikaisessa kielipoliittisessa diskurssissa. He päätyvät siihen, että Suomen nykyisiä venäjää ja ruotsia koskevia kielipoliittisia ratkaisuja ei voi ymmärtää tuntematta Suomen, Ruotsin ja Venäjän historiaa, sillä venäjän ja ruotsin erilaista asemaa perustellaan tutkituissa dokumenteissa ennen kaikkea historiallisin argumentein.

Ensimmäisen temaattisen jakson päättää Jarmo Lainion katsaus vaihteleviin kielipoliittikkoihin, jotka Ruotsissa ovat 1960-luvulta alkaen kohdistuneet vähemmistökieliin ja erityisesti suomen kieleen. Vaikka suomen kielellä on nykyisin Ruotsissa turvattu asema yhtenä kielilaissa nimetyistä vähemmistökielistä, käytännön kielipoliitikassa lain suoma turva ei Lainion mukaan aina toteudu, mikä näkyy erityisesti opetuksessa.

Yksilöt kielipoliitiikan toimijoina ja kokijoina

Toisessa temaattisessa jaksossa käsitellään toimijoita, jotka tekevät kielipoliittisia ratkaisuja ruohonjuuritasolla, vaikuttavat toiminnallaan makrotason kielipoliittisiin toimijoihin tai kokevat makrotason kielipoliitiikan vaikutuksia yksilöinä. Jakson kolmessa ensimmäisessä artikkelissa henkilöityneen historian käsite on keskeinen, kun taas viimeisessä tärkeämmiksi nousevat muut analysoidussa neksuksessa yhtyvät voimat.

Sofia Kotilaisen aineistona ovat kirkonkirjojen etunimimerkinät, joita

Saarijärven ja Kivijärven seurakuntien papit tekivät 1800-luvulla. Kotilaisen mukaan papit olivat paikallisia kielipoliittisia toimijoita, jotka henkilöityneen historiansa rajoissa vaikuttivat suomenkielisten etunimien virallistumiseen ja samalla suomen kielen käyttöönnottoon Suomen virallisena kielenä.

Mats Wickström analysoi ruotsin-suomalaisen aktivistin Artturi Similän toimintaa, joka paransi vähemmistöjen mahdollisuutta omakieliseen opetukseen 1960–70-lukujen Ruotsissa. Similän keskeinen argumentti omakielisen opetuksen puolesta oli se, että ilman omakielistä opetusta ei-ruotsinkielisistä lapsista kasvaisi puolikielisiä kansalaisia, jotka eivät voisi toimia yhteiskunnassa millään kielellä. Argumentti vakuutti tuolloiset ruotsalaispäättäjät, jotka kannattivat tasavertaisia mahdollisuuksia. Wickströmin mukaan Similää auttoi hänen henkilöitynyt historiansa suomenkielisenä Suomesta muuttaneena suomalaisena, sillä sen turvin hän saattoi vedota epätasapainoon, joka vallitsi Ruotsissa asuvien suomenkielisten ja Suomessa asuvien ruotsinkielisten kohtelun välillä. Similä huomasi myös korostaa kielen merkitystä muita aktivisteja enemmän: hänen kannattamansa Suomen keskustapuolue vaali fennomaanien perintöä oman kielen tärkeydestä.

Hanna Snellman kuvaa, kuinka Ruotsiin 1960- ja 70-luvuilla muuttaneet suomenkieliset naiset toimivat erilaisissa tilanteissa, joissa ruotsin kielen taitoa olisi tarvittu. Naisten haastattelukertomuksista käy hyvin ilmi, miten kielitaito tai sen puute vaikuttaa ratkaisevasti esimerkiksi mahdollisuuksiin päästä koulutusta vastaavaan työhön ja saada asianmukaista sairaalahoitoa. Voi käydä esimerkiksi niin, että ruotsia osaamaton työntekijä opettelee ruotsiksi ulkoa työhaastattelussa tarvittavat vastaukset ja työpaikan saatuaan joutuu oletetun ruotsin taitonsa vuoksi tulkiksi toisen työn-

hakijan haastatteluun. Toinen kertomus kuvaa tilanteen, jossa sairaanhoitaja ei suomenkielisyytensä paljastumisen pelossa tulkkaa lääkärin ruotsinkielistä kysymystä ruotsia osaamattomalle potilaalle ennen kuin on ilmeistä, ettei vastausta muuten saada.

Kirjan viimeisessä tapaustutkimuksessa Mia Halonen, Tarja Nikula, Taina Saarinen ja Mirja Tarnanen analysoivat kielikoulutuspoliittisena neksuksena lyhyttä videoitua katkelmaa ruotsin kielen oppitunnista, joka on pidetty suomenkielisen peruskoulun seitsemännellä luokalla Helsingissä. Tutkijat päätyvät muun muassa siihen, että kyseisellä tunnilla ruotsi esitetään vieraana eikä kotimaisena kielenä. Tähän ja ylipäänsä oppitunnin muodostumiseen tietynlaiseksi vaikuttaa heidän mukaansa se, että oppituntineksuksessa risteävät ainakin poliittinen päätöksenteko, opetussuunnitelmat ja niin sanotut piilo-opetussuunnitelmat, oppikirjat ja muut oppimateriaalit, koulun käytännöt, opettajan ammattitaito ja pedagogiset kulttuurit (s. 239).

Lopuksi

Halosen ym. toimittama teos muistuttaa, että kielipolitiikkaa tehdään koko ajan yhteiskunnan eri tasoilla ja että makro- ja mikrotaso vaikuttavat väistämättä toisiinsa. Samoin se osoittaa, että eri tasojen kulloisiinkin ratkaisuihin vaikuttavat lukuisat asiat, olennaisina myös kansallinen ja henkilöitynyt historia.

Analysoitavia kielipolitiikan neksuksia on valittu mielenkiintoisesti eri aikakausilta ja eri ympäristöistä. Yhdessä kirjaan valitut makro- ja mikrotason empiiriset tapaukset havainnollistavat hyvin kielipolitiikan monipaikkaisuutta ja -aikaisuutta: Parlamenteissa lakeja säädetäessä tehdyt ratkaisut viedään käytäntöön esimerkiksi virastoissa ja kouluissa. Ratkaisujen vaikutukset tuntuvat yksilötasolla esimerkiksi työpaikalla ja

synnytyssairaalassa. Yksittäisetkin artikkelit täydentävät toisiaan, eikä häiritsevää päällekkäisyyttä ole. Erityisesti Ruotsin kielipolitiikkaa käsittelevät neljä artikkelia valaisevat monipuolisesti suomen kielen asemaa ja suomen kieltä koskevaa kielikoulutuspolitiikkaa Ruotsissa. Näiden analyysien tuloksista voi olla apua suunniteltaessa eri maiden vähemmistö- tai maahanmuuttajakieliin kohdistuvia kielipoliittisia toimia.

Lukijaa auttaa yli kolmensadan sanan laajuinen asiahakemisto, johon on listattu tärkeimpien käsitteiden lisäksi esimerkiksi kirjassa käsitellyt tai mainitut kielet ja niiden puhuma-alueet. Nähtävästi vahingossa on kuitenkin jäänyt puuttumaan hakusana venäjän kieli (*Russian language* tai *Russian*), vaikka mukana on hakusana Venäjä (*Russia*). Hakemistoon olisi voinut sisällyttää myös käsitteet makro- ja mikrotaso, sillä ne esiintyvät useassa artikkelissa. Lähdeviitteistä silmäni pisti vuoden 2012 Kotimaisten kielten keskuksen viittaava ilmaus *Institute of Domestic Languages* (s. 133, 141). Tällaista englanninkielistä nimeä Kotimaisten kielten keskus ei ole itse käyttänyt koskaan eikä sanaa *domestic* nimensä osana enää aikoihin (vuodesta 2012 englanninkielinen nimi on ollut *Institute for the Languages of Finland*, sitä ennen 1990-luvun puolivälistä *Research Institute for the Languages of Finland*).

Koska kirja on suunnattu kansainväliselle lukijakunnalle, siinä annetaan Suomen ja Ruotsin historiasta ja kielitilanteesta paljon sellaista taustatietoa, jonka suomalainen lukija tuntee ennestään. Myös osa empiiristen analyysien tuloksista on arvattavia lukijalle, joka on seurannut Suomen ja Ruotsin kielipoliittista keskustelua. Toisaalta tutunkin kielipoliittisen tilanteen analyysi muistuttaa siitä, että luonnollistuneet käsitykset kieli-

tilanteesta ovat diskursiivisesti tuotettuja ja siten kyseenalaistettavissa.

Kirjan epilogin kirjoittaja Muiris Ó Laoire pitää teoksen ideaa kielipolitiikan monipaikkaisuudesta ja -aikaisuudesta merkittävänä, koska tämän käsitteen avulla kielipolitiikan voi nähdä yhteiskunnan eri tasoilla tapahtuvana ja alati muuttuvana. Tämä on hänen mukaansa kielipolitiikan tutkimuksessa uutta, samoin kuin se, että kielipolitiikkaa analysoidaan diskursseista. Diskurssianalyysin soveltaminen myös kielipoliittiseen diskurssiin siinä kuin muihinkin diskursseihin vaikuttaa niin luonteelta, etten itse olisi huomannut pitää sitä uutena saavutuksena. Joka tapauksessa kirja toivottavasti innostaa niin lingvistejä kuin muiden tieteenalojen harjoittajia jatkamaan tällä tutkimuksen saralla ja löytämään myös Suomesta analysoitavaksi kielipoliittisia diskursseja, jotka käsittelevät muitakin kieliä kuin kansalliskieliä ja venäjää.

SALLI KANKAANPÄÄ
etunimi.sukunimi@kotus.fi

Lähteet

- LAPPALAINEN, HANNA – SORJONEN, MARJA-LEENA – VILKUNA, MARIA (toim.) 2010: *Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1262, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SCOLLON, RON – SCOLLON, SUZIE WONG 2004: *Nexus analysis. Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.
- TAMMELIN-LAINE, TAINA 2012: Kielipoliittista keskustelua. – *Virittäjä* 116 s. 311–315.